

อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในเมืองหาดใหญ่

Identities of Chinese-Thai People in Hat Yai

วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล¹

Wongduan Panuwattanakul

สุรพงษ์ ยิ้มละมัย²

Surapong Yimlamai

Abstract

This research aimed to study the Identities of Chinese Thai People in Hat Yai Province by using the qualitative research method: identity concept, power relationship-oriented concept and Ideas of cultural diversity. The study area was in Hat Yai, Songkhla.

It was found that the identities of the Chinese Thai People include many characteristics, are flexible and they form the relationship with other groups in the area. These identities were developed in accordance with the social structure, beliefs and the ceremonies based on the social context, the cultural context, context of trade, political context or the context of living. The emergence of Chinese Thai People Identities could be considered as “multi-characteristics” type. There were the Identities that were self-defined, or defined by various groups and the identities that were expected from society. Sometimes Chinese Thai People consider themselves “Chinese” as they are using Chinese language, participate in Chinese New Year Festival, pay respect to god and observe religious precepts or rites. They also call themselves “Thai” as they use Thai dialects

¹นักศึกษาลัทธิสุตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

Student's the Degree of Master of Arts in Human and Social Development, Prince of Songkla University

Tel. 081-6791213 Email: jajhaka@hotmail.com

²ดร. อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

Ph.D, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus

such as standard Thai, Northeastern dialect or Northern Thai dialect. They refer to themselves as “Chinese Thai People” when they take part in Chinese culture. The choice of defined identity would depend on the resulting benefits. Chinese Thai People, therefore, were selective in representing their identity depending on the context they are facing.

Keywords: Identities, Chinese-Thai People, Cultural Diversity

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในเมืองหาดใหญ่ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แนวคิดหลัก 3 แนวคิด คือ แนวคิดอัตลักษณ์ แนวคิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และแนวคิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยมีพื้นที่ศึกษา คือ พื้นที่เมืองหาดใหญ่ จ.สงขลา

ผลการวิจัยพบว่า อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนมีหลายลักษณะ มีความยืดหยุ่น และเป็นไปตามความสัมพันธ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนมีกับกลุ่มคนต่าง ๆ ในพื้นที่ ซึ่งอัตลักษณ์ดังกล่าว เป็นอัตลักษณ์ที่สร้างผ่านโครงสร้างทางสังคม ความเชื่อ และพิธีกรรมที่อิงกับบริบทในสังคมทั้งบริบททางวัฒนธรรม บริบททางการค้า บริบททางการเมือง หรือบริบทของการใช้ชีวิต ทั้งนี้การสร้างอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนมีลักษณะเป็น “พหุอัตลักษณ์” กล่าวคือ มีทั้งอัตลักษณ์ที่เกิดจากการนิยามจากตนเอง อัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นจากการนิยามโดยคนกลุ่มต่าง ๆ และอัตลักษณ์ที่ถูกคาดหวังจากสังคม โดยบางช่วงบางตอนคนไทยเชื้อสายจีนเลือกบอกว่าตนคือ “คนจีน” ด้วยการใช้ภาษาจีน การเข้าร่วมเทศกาลวันตรุษจีน การไหว้เจ้า การถือศีลกินเจ หรือ การเป็น “คนไทย” ด้วยการใช้ภาษาไทยพื้นถิ่น เช่น ภาษาไทยกลาง ไทย-อีสาน ไทย-เหนือ หรือ การเป็น “คนไทยเชื้อสายจีน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการเข้าร่วมพิธีกรรม วัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน ทั้งหมดนี้มักจะได้รับการপিณิจพิเคราะห์ถึงผลและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น คนไทยเชื้อสายจีนจึงมีการเลือกสรร ต่อการแสดงท่าที คำพูด และการเจรจาต่อเรื่องราวที่ตนกำลังเผชิญ

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ คนไทยเชื้อสายจีน ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

บทนำ

หาดใหญ่ คือ เมืองที่มีชีวิต การมีชีวิตของเมืองหาดใหญ่ก็คือ การเกิดขึ้นจากการกระทำของผู้คนในพื้นที่ ในแต่ละวันมีผู้คนจำนวนไม่น้อยได้เดินทางเข้าสู่เมืองหาดใหญ่ ผู้คนเหล่านี้บ้างก็เป็นเพียงผู้ผ่านทาง บ้างก็กลายมาเป็นผู้อยู่อาศัยที่ใช้ชีวิตปะปนอยู่กับคนในพื้นที่ ซึ่งการมาของกลุ่มคนเหล่านี้กลับเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้กระตุ้นและผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคมหาดใหญ่อย่างต่อเนื่อง มีการปะทะประสานความสัมพันธ์ในพื้นที่เปลี่ยนจากคนแปลกหน้าเป็นคนคุ้นเคย เปลี่ยนจากเพื่อนเป็นลูกค้าต่อกัน เปลี่ยนจากคนต่างถิ่นเป็นคนในพื้นที่ถิ่น สำหรับที่มาที่ไปในอดีตของคนไทยเชื้อสายจีนในหาดใหญ่ต่างมีแหล่งที่มาที่ไปที่แตกต่างกัน ด้วยเป้าหมายที่ต่างและจุดแวะพักที่หลากหลาย โดยงานของภูวดล ทรงประเสริฐ (2535, 71) ได้กล่าวถึงคนไทยเชื้อสายจีนที่อยู่ในพื้นที่เมืองหาดใหญ่และได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยในการบุกเบิกพื้นที่ทำกิน กรณีนี้ทำให้ชาวจีนที่เคยทำสวนยางขนาดเล็กหรือลูกจ้างสวนยางในหัวเมืองมลายู ได้อพยพเข้ามาจับจองที่ดินเพื่อบุกเบิกสร้างสวนยางพาราตามสองฟากเส้นทางรถไฟสายใต้ ในเขตจังหวัดยะลา นราธิวาส ปัตตานี สงขลา โดยเฉพาะพวกจีนฮกจิ๋ว (Hokchiu) ซึ่งเคยเป็นลูกจ้างทำสวนยางพาราในรัฐเปรักของมลายูก็ได้อพยพแรงงานและครอบครัวเข้ามาจับจองที่ดินบริเวณสองข้างทางรถไฟ

สำหรับการยกพื้นที่ขึ้นมาเพื่ออธิบายถึงการนิยามความหมายของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีกับอำนาจของรัฐในครั้งนี้ด้วยเหตุที่ว่า “พื้นที่” ไม่ใช่กล่องที่บรรจุผู้คน บริบทและปรากฏการณ์ต่าง ๆ ไว้ โดยไม่สามารถเหวติง หรือหลุดพ้นออกจากขอบเขตนั้นได้ ดังที่ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2548, 200) ได้กล่าวถึงความซ้อนทับของคนกับพื้นที่ โดยมองว่าพื้นที่กับคนเป็นสิ่งที่ผูกโยงต่อกัน เพราะคนจะอยู่ได้ต้องมีพื้นที่ การที่คนจะแสดงตัวตนออกมานั้นต้องมีพื้นที่ของการแสดงตัวตน และการที่คนจะแสดงตัวตนในลักษณะใดนั้น ขึ้นอยู่กับการให้ความหมายของพื้นที่ เพราะฉะนั้นหากมีการให้ความหมายกับพื้นที่ในลักษณะที่ตายตัว หยุดนิ่ง การนิยามความหมายและการมองความสัมพันธ์จะกลายเป็นการมองที่หยุดนิ่งตายตัวไปตามการนิยามของพื้นที่การแสดงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายในสังคมนั้น ย่อมทำให้เกิดการรับรู้ถึงวัฒนธรรมที่แตกต่างกันทั้งในระดับชุมชน สังคมและประเทศ ซึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิสัมพันธ์ของคนต่างกลุ่มวัฒนธรรมนั้นได้นำไปสู่การรับรู้และเห็นว่าวัฒนธรรมหนึ่งต่างจากอีกรวมวัฒนธรรมหนึ่ง ภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าวสมาชิกในสังคมมีทั้งการปะทะประสานทั้งในลักษณะของความร่วมมือ ต่อรอง ขัดแย้ง ครอบงำ

หรือกีดกันระหว่างกัน ซึ่งผู้คนต่างกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนาและความเชื่ออยู่ร่วมกันในสังคม มีการปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีวัฒนธรรมย่อย มีอัตลักษณ์และตัวตนที่หลากหลาย ซึ่งเป็นการสร้างขอบเขตของพื้นที่ทางสังคมซึ่งเป็นพื้นที่ของการแสดงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีน และการนิยามความหมายให้กับตนเองที่หลากหลาย อีกทั้งยังเป็นการปะทะประสานระหว่างประสบการณ์ชีวิต การปฏิบัติจริง การผลิตความรู้ที่หลากหลายรูปแบบในการใช้ชีวิตท่ามกลางความหลากหลายของบริบทสังคมและลักษณะความเป็นพลุ่ลัษณ์ทางวัฒนธรรมที่ความเป็นพลวัตรอยู่ตลอดเวลา

ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ การใช้ชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนที่ปฏิสัมพันธ์ต่อกลุ่มคนต่าง ๆ และความคาดหวังต่อสิ่งที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ อีกทั้งการมีชีวิตที่ผูกโยงกับวัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน วัฒนธรรมสมัยนิยม และวัฒนธรรมพื้นถิ่นซึ่งนำไปสู่การปรับปรุง ปรับสร้าง ตัวเองไปตามบริบทต่าง ๆ

พื้นที่ที่คนไทยเชื้อสายจีนเองได้มีการสร้างอัตลักษณ์อย่างหนึ่ง นั่นคือ อัตลักษณ์ของการเป็นคนที่ทันสมัย ก้าวทันต่อโลก ด้วยการเลือกหยิบยกแฟชั่นนำสมัยมาเป็นสิ่งประดับสำหรับร่างกายของตัวเอง ด้วยมีการรับเอาแฟชั่นเสื้อผ้าตามสมัยนิยม สวมใส่สิ่งประดับที่แสดงถึงการเป็นคนอีกชนชั้นหนึ่ง ที่สร้างการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน ขณะเดียวกันวัฒนธรรมสมัยนิยมในปัจจุบันมีความเกี่ยวข้องกับการ “บริโภคนิยม” ซึ่งลักษณะดังกล่าวเห็นได้ว่าสังคมบริโภคนิยมไม่ได้ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าตามความจำเป็นหรือทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังบริโภคความหมายจากสัญลักษณ์ที่แฝงไว้ในสินค้าด้วยเช่นกัน ปรากฏการณ์การบริโภคลัษณ์ของและบริการต่าง ๆ ของผู้คนจึงมีทั้งต้องการจะบริโภคความหมายร่วมและแตกต่างความเป็นของแท้และปรุงแต่งเพื่อการบริโภคลัษณ์ส่งผลต่อความต้องการในการบริโภค

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative approach) และให้ความสำคัญกับข้อมูลภาคสนาม (field research) โดยผ่านการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (informal interview) กับคนกลุ่มต่าง ๆ ทั้งกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน กลุ่มคนมลายู ชาวต่างชาติ โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 8 คน โดยการสัมภาษณ์นั้นเกิดขึ้นจากบริบทที่แตกต่างกันไป การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participatory observation) ในความเคลื่อนไหวในพื้นที่ที่ศึกษา ประเพณี พิธีกรรม งานเทศกาล หรือจะเป็นบริบทของการใช้ชีวิตของกลุ่ม

ผู้ให้ข้อมูลตามประเด็นของการศึกษา รวมถึงการเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้เสนอความคิดเล่าเรื่องหรือให้ข้อมูลอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งจากผู้ให้ข้อมูลหลักและคนอื่น ๆ ที่อยู่ในบริบททางสังคม โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ คนไทยเชื้อสายจีนที่มีบทบาททางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง และจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง คือ คนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ คนมุสลิม นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังนำไปปลิว แผ่นพับ ป้ายประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ มาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเช่นกัน

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

สำหรับงานศึกษาครั้งนี้ใช้แนวคิดอัตลักษณ์ แนวคิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และแนวคิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยการสร้างอัตลักษณ์เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับการสร้างขอบเขตและการอยู่นอกเหนือขอบเขตของตน ซึ่งบางครั้งไม่ใช่เป็นขอบเขตที่มั่นคงถาวร แต่สามารถเปลี่ยนแปลง และไม่แน่นอนได้ตลอดเวลา การทำความเข้าใจกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนในมิติของอัตลักษณ์จึงเกี่ยวข้องกับการ “ได้รับ” และการ “สร้างใหม่” หรือเพื่อสร้างความเหมือน ความต่าง การปกปิด ปิดบัง อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับบริบทและช่วงเวลา นอกจากนี้ เพื่อต้องการจะบอกว่าเขาเป็นใครหรืออยู่ตรงสถานภาพใดนั้น ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ที่มีกับคนอื่นหรือสิ่งอื่นด้วย สำหรับ “ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ” เป็นการเปิดพื้นที่ที่มีต่อความเข้าใจเกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีนในอีกมิติหนึ่งทั้งนี้เพราะว่า อัตลักษณ์ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่ดำเนินชีวิตท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม ณ เวลาปัจจุบัน ไม่ได้มีเพียงอัตลักษณ์ของความเป็นจีนที่เกิดจากวิวัฒนาการการปรับตัวของคนไทยเชื้อสายจีน ทว่าแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ทำให้เห็นถึงการปฏิบัติการของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการปฏิสัมพันธ์และอำนาจในการนิยามความหมาย ส่วนแนวคิด “ความหลากหลายทางวัฒนธรรม” นั้น เป็นการวิเคราะห์ถึงอัตลักษณ์ และความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในหาคัดใหญ่ จังหวัดสงขลา ทั้งนี้เพราะคนไทยเชื้อสายจีนในอำเภอหาดใหญ่มีการดำเนินชีวิตที่ผูกโยงกับความหลากหลายทางความคิด จินตนาการ อุดมการณ์ ความสัมพันธ์ทางสังคมและลักษณะทางกายภาพซึ่งภายใต้ความหลากหลายดังกล่าวนี้ มีความซับซ้อนในเรื่องของความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน วัฒนธรรมสมัยนิยมและวัฒนธรรมพื้นถิ่น

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยแบ่งผลการศึกษา ดังนี้

1. ไหว้เจ้า: พื้นที่ของการแสดงอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในพื้นที่นั้นแสดงให้เห็นว่า การนำเสนอความเป็นตัวตนไม่ได้ตัดขาดจากอุดมการณ์ทางวัฒนธรรมที่มีต่อบุคคล แต่ถูกสร้างขึ้นจากอุดมคติ ความเชื่อ ความคาดหวัง และความสัมพันธ์ในสังคม ขณะเดียวกัน คนไทยเชื้อสายจีนเองในบางช่วงบางตอนก็มีการร่วมรับและร่วมปฏิบัติไปกับความคิด ความเชื่อดังกล่าวด้วยเช่นกัน และในบางช่วงบางตอนเองคนไทยเชื้อสายจีนก็มีการสร้างและแสดงสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาตามเป้าประสงค์และจุดหมายที่แตกต่างกันออกไป

จากปรากฏการณ์ในพื้นที่การแสดงตัวตนผ่านพิธีกรรมตามความเชื่อหนึ่งที่คนไทยเชื้อสายจีนได้สร้าง แสดงตัวตนภายใต้จิตสำนึกของการเป็นคนไทยเชื้อสายจีนนั้น คือ การไหว้เจ้าในช่วงเทศกาลต่าง ๆ แล้วการไหว้เจ้าในชีวิตประจำวัน ดังเช่น เทศกาลตรุษจีน ซึ่งเทศกาลดังกล่าวนอกจากจะเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในพื้นที่บ้านของคนไทยเชื้อสายจีนด้วยการจัดเตรียมอาหารคาวหวานเพื่อกราบไหว้เทพเจ้า และบรรพบุรุษ มีการหยุดงานหรือหยุดค้าขาย อย่างน้อย 3 วัน และยังให้ความสำคัญกับสีแดงที่ถือเป็นสีสิริมงคลของคนไทยเชื้อสายจีน นอกจากนี้ยังมีการรวมญาติกันเพื่อรับประทานอาหารกันในพื้นที่บ้าน

โดยกิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นเป็นกิจกรรมในวันตรุษจีนที่ถูกสรรสร้างขึ้น ปรับเปลี่ยนและผลิตซ้ำในอีกพื้นที่หนึ่งซึ่งเรียกว่าพื้นที่เสน่หาสุรณ โดยพื้นที่ดังกล่าวจะมีการจำลองกระถางรูปขนาดใหญ่และเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อกราบไหว้ มีการจุดประทัดบนพื้นที่ถนนและตามข้างทางจะเปิดแผงขายอาหารมีโต๊ะให้นั่งรับประทานอาหารร่วมกัน โดยมีการสร้างขอบเขตของพื้นที่โดยการให้นิยามความหมายของพื้นที่ท่องเที่ยวโดยใช้กิจกรรมทางวัฒนธรรมเป็นตัวดึงดูดการท่องเที่ยว และได้ให้ความหมายในลักษณะดังกล่าวเพื่อต้องการกำหนดรูปแบบของการใช้พื้นที่ว่าจะใช้พื้นที่เพื่อทำอะไรบ้าง มีกฎระเบียบอย่างไรในพื้นที่

เห็นได้ว่าปัจจุบันพิธีกรรมตามความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนถูกจัดขึ้นทั้งในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ ซึ่งในอดีตกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จัดขึ้นเพื่อการกราบไหว้บรรพบุรุษเพื่อรวมเครือญาติ หากทว่าในปัจจุบันเทศกาลตรุษจีนกลับถูกจัดขึ้นเพื่อผลประโยชน์ทางการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจ การสืบทอดอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนด้านความเชื่อเกี่ยวกับเทศกาลตรุษจีนนั้นเป็นการผลิตสร้างประเพณี ความเชื่ออย่างหนึ่ง การผลิตสร้างในลักษณะ

ดังกล่าว ส่วนหนึ่งเป็นการนำความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ การใช้ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาใช้ในการควบคุมการกระทำของคนไทยเชื้อสายจีน ดังกล่าว รัตนา โตสกุล (2548, 94) ได้กล่าวไว้ การใช้อำนาจที่เกิดจากการผูกติดอยู่กับระบบโครงสร้างสังคมที่มักถูกหยิบใช้ผ่านระบบความเชื่อ จารีต ประเพณี พิธีกรรม และผู้คนเองก็สามารถใช้ประโยชน์จากจารีตประเพณีเพื่อใช้ประโยชน์ในการเสริมอำนาจตนได้เช่นกัน

ขณะเดียวกัน ณ ถนนเส้นหาญสุรณซึ่งเป็นที่ที่วนเวียนไปมาด้วยผู้คน วัฒนธรรมเทศกาลตรุษจีนได้ถูกจัดขึ้นโดยความร่วมมือของรัฐ เอกชน และคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ ดังที่ ยศ สันตสมบัติ (2551, 100) ได้กล่าวไว้ว่า การเลื่อนไหลของผู้คน สินค้า และวัฒนธรรมเข้าสู่เมืองอย่างรวดเร็วนี้เองที่ทำให้เมืองกลายมาเป็นพื้นที่ของการต่อสู้แย่งชิงความหมายและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมความหลากหลายทางวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ถูกทอเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ทางเศรษฐกิจของเมืองในรูปของสินค้าและตลาด

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า ในบางช่วงบางตอนเทศกาลตรุษจีนยังเป็นเทศกาลหนึ่งที่ทำให้มีการพยายามที่จะสร้างพื้นที่โดยการนิยามว่าตนคือ “คนไทย” ที่มี “เชื้อสายจีน” ซึ่งมีความพยายามในการเชื่อมโยงสายตระกูลของตนว่ามีบรรพบุรุษของตนที่เป็น “คนจีน”

ลักษณะดังกล่าวเห็นได้ว่าในบางบริบทก็ยังคงมีความพยายามในการแสดงว่าตนเป็น “คนไทยเชื้อสายจีน” โดยการเลือกบอกว่าตนเป็น “คนไทยเชื้อสายจีน” ได้มีการพิจารณาถึงเหตุผลและผลบางประการที่เป็นประโยชน์กับตน หรือนัยหนึ่งเพื่อต้องการจะบอกผู้วิจัยให้ทราบเช่นกันว่าตนก็มีเชื้อสายจีน ดังนั้น การแสดงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนผ่านประเพณี พิธีกรรมส่วนหนึ่งเป็นการสร้างและขยายพื้นที่ทางวัฒนธรรมให้กับคนไทยเชื้อสายจีน จากเดิมการจัดแสดงของประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ จะมีอยู่เฉพาะ ศาลเจ้า สมาคม มูลนิธิ แต่ ณ ขณะนี้พิธีกรรมต่าง ๆ สามารถเกิดขึ้นได้ตามท้องถนน โรงแรมหรือสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง ดังที่ ขวัญชีวัน บัวแดง (2547, 29) ได้กล่าวถึงเรื่องของการนำเสนอและแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ของกลุ่ม ในรูปแบบพิธีกรรมและการแสดงนั้น เป็นเรื่องที่ไม่หยุดนิ่งตายตัวทั้งในเรื่องของรูปแบบและเนื้อหา การปรับเปลี่ยน การหดตัว หรือขยายตัวขึ้นอยู่กับการต่อรองทางด้านความหมายกับกลุ่มอำนาจต่าง ๆ ที่กลุ่มชาติพันธุ์นั้นมีความสัมพันธ์อยู่ภายใต้บริบทที่แตกต่างกัน

เห็นได้ว่าการสืบทอดประเพณีการไหว้ตามเทศกาลนั้น เป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยยืนยันความเป็นจีนของตนเองและจะต้องทำต่อไปอีกเรื่อย ๆ “เขาทำกันมาเราก็ตามเขาไป” อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติคนไทยเชื้อสายจีนไม่ได้ยึดถือแต่เพียงการไหว้เจ้าไหว้บรรพบุรุษเท่านั้น แต่ยังมีการทำบุญ ตักบาตรตามแบบพุทธศาสนิกชนคนไทยพุทธด้วย ซึ่งเป็นการปรับรับเอาความคิดความเชื่อของวัฒนธรรมพื้นถิ่นมาใช้ด้วยเช่นกัน

2. แซะ: อีกหนึ่งพื้นที่ของคนไทยเชื้อสายจีน

การเกิดขึ้นของระบบนามสกุลเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความพยายามของรัฐที่พยายามจัดการและควบคุมผู้คนในพื้นที่ที่หลากหลายในประเทศ นอกจากนี้ เรื่องของนามสกุลยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายการกลืนกลาย (assimilation) เพื่อให้ชุมชนชาวจีนในไทยจำเป็นต้องปรับตัวเองให้เข้ากับสังคมพื้นเมือง เรื่องราวของการเปลี่ยนนามสกุลจากเดิมที่ใช้ “แซ่” ก็จะมีการเปลี่ยนนามสกุลให้เป็นแบบนามสกุลไทย ดังที่ เกษวดี พุทธภูมิพิทักษ์ (2545, 87) ได้กล่าวไว้ว่า การเปลี่ยนชื่อ-สกุล เป็นวิธีหนึ่งที่จะปรับตนต่อความเปลี่ยนแปลง เมื่อเริ่มนโยบายของจอมพล ป.พิบูลสงคราม นั้น สิ่งที่แสดงออกซึ่งความเป็นจีนเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ ดังเช่น ชื่อ-สกุล ซึ่งกลุ่มที่ยอมรับการเปลี่ยนชื่อ-สกุลก่อน มักเป็นกลุ่มที่ต้องติดต่อบริการซึ่งจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งท่านมองว่า ชื่อ-สกุล เป็นการแสดงอัตลักษณ์ด้านแรกที่ทำให้เป็นคนไทย

สำหรับพื้นที่หาคนใหญ่พบว่า คนไทยเชื้อสายจีนเองก็ได้มีการปรับตัวเองเพื่อให้เป็นคนกลุ่มเดียวกับคนในสังคมไทยเพื่อบอกว่าตนเองเป็น “คนไทย” ด้วยการเปลี่ยนนามสกุลของตนเองให้เป็นนามสกุลไทย สำหรับเหตุผลที่คนไทยเชื้อสายจีนต้องการบอกว่าตนเป็น “คนไทย” ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากรื่องของการติดต่อทางราชการซึ่งในอดีตนั้น คนจีนเป็นชนกลุ่มน้อยที่ย้ายถิ่นฐานมาอาศัยในประเทศไทย ซึ่งการเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีภาษา วัฒนธรรมที่ต่างไปจากคนพื้นถิ่นทำให้คนจีนถูกมองเป็นคนกลุ่มอื่นในสังคม และในบางช่วงตอนเองคนไทยเชื้อสายจีนก็เป็นชนกลุ่มหนึ่งที่เคยเป็นกลุ่มคนชายขอบของสังคมไทย ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากนโยบายของรัฐนั่นเอง และอีกเหตุผลหนึ่งการเปลี่ยนนามสกุลเป็นเรื่องของความเป็นสิริมงคลของครอบครัวและวงศ์ตระกูลเสียเป็นส่วนใหญ่

นอกจากการเปลี่ยนนามสกุลของคนไทยเชื้อสายจีนแล้ว จากข้อมูลในพื้นที่ยังพบว่าคนไทยเชื้อสายจีนเองในแต่ละช่วงวัยซึ่งยังต้องการบอกว่าตนคือ “คนจีน” นั้นก็จะมีการใช้ชื่อที่เป็นภาษาจีนควบคู่ไปกับชื่อไทยด้วยเช่นกัน ซึ่งชื่อที่เป็นภาษาจีนนั้นส่วนใหญ่ตั้งไว้เพื่อ

ความเป็นสิริมงคลมากกว่าใช้เพื่อเรียกหรือใช้เพื่อติดต่อกันต่าง ๆ ถึงแม้คนไทยเชื้อสายจีนจะมีชีวิตที่อยู่ในแผ่นดินไทยแต่การแสดงอัตลักษณ์อย่างหนึ่งที่จะบ่งบอกให้ได้รับรู้ว่าเขาคือคนจีนนั้น คนไทยเชื้อสายจีน นอกจากจะเลือกแสดงอัตลักษณ์ผ่านพิธีกรรม ความเชื่อแล้วยังมีการตั้งชื่อลูกให้เป็นภาษาจีน โดยส่วนหนึ่งต้องการบอกรู้ว่าเขา ก็คือ “คนจีน” ด้วยเช่นกัน ลักษณะดังกล่าว สุริยา สมุทคุปดี และพัฒนา กิตติอาษา (2544, 9) ได้กล่าวถึงการสร้างอัตลักษณ์ผ่านสัญลักษณ์ ไว้ว่า อัตลักษณ์ส่วนหนึ่งเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยพิจารณาผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมทางศาสนา การแต่งกาย ภาษา อาหารการกิน อาชีพหรือวิถีชีวิตอื่น ๆ ที่สร้างความเป็นตัวของตัวเองและบ่งบอกถึงความเหมือนของสมาชิกในกลุ่มเดียวกัน ขณะเดียวกันสัญลักษณ์ยังเป็นเครื่องหมายที่บอกอัตลักษณ์และก็สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือแบ่งแยก “พวกเรา” ออกจาก “พวกเขา” ได้ด้วย

3. ภาษา ภาพ อักษร: พื้นที่สะท้อนอัตลักษณ์ร่วม

เสียงที่สื่อออกมาเป็นภาษาที่ใช้สื่อสารในฐานะเป็นเครื่องมือหรือสัญลักษณ์ความเป็นชาติ ภาษาไทยกลางถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นต้องเรียนรู้ โดยเฉพาะการติดต่อกับราชการ ส่วนภาษาถิ่นหรือภาษามลายูมักจะสื่อสารกันในชีวิตประจำวันแต่มีการเปลี่ยนแปลงทางภาษาให้เห็นคือ สื่อสารด้วยสำเนียงท้องถิ่นแต่ถ้อยคำที่ใช้เป็นคำภาคกลาง กระนั้นการเลือกใช้ภาษาสื่อสารของผู้คนก็ขึ้นอยู่กับจุดหมายอื่นด้วย เช่น เพื่อต้องการที่จะสร้างความพึงพอใจในทางธุรกิจ การแสดงถึงการเป็นพวกพ้อง เครือญาติ หรือเพื่อความสนิทสนมต่อกัน เป็นต้น

สำหรับภาษาจัดได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่ใช้สำหรับการสื่อสาร เพื่อการอยู่ร่วมกันของคนไทยเชื้อสายจีนกับคนอื่น ๆ ในพื้นที่ ซึ่งหากได้เข้าไปในพื้นที่ย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่เราจะเห็นป้ายร้านค้ามีถึง ตั้งแต่ 2-3 ภาษาด้วยกัน หากเป็นร้านค้าคนไทยเชื้อสายจีนจะมีภาษาจีน ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ร้านค้าชาวมุสลิมจะเป็นภาษาไทย และภาษายาวี บางร้านมีภาษาอังกฤษด้วย ร้านคนไทยเองก็มีทั้งภาษาไทย ภาษาจีน ภาษาอังกฤษเพื่อบริการแก่ลูกค้ากลุ่มต่าง ๆ ทั้งในท้องถิ่นและมาจากต่างถิ่น

การแสดงตัวในด้านมุขของการมีที่มาเดียวกันหรือคนท้องถิ่นเดียวกันได้มีนัยยะที่บ่งชี้ถึงการรวมกลุ่มหรือมีลักษณะร่วม เช่น การแต่งกาย การพูด การมีส่วนร่วมในประเพณีปฏิบัติของท้องถิ่นตน นอกจากนี้ภาษาจีนยังถูกใช้เป็นกลยุทธ์ทางตลาดอีกอย่างหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อดึงดูดลูกค้าที่เป็นคนจีนด้วยกัน และอีกนัยหนึ่งเพื่อเป็นการแสดงถึงความเป็นคนจีนด้วยกัน ซึ่งการแสดงถึงการเป็นพวกเดียวกันและส่วนหนึ่งเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ทางการตลาด

ภายใต้ภาษาจีนที่มีการพูดคุยกันนั้นยังมีความหลากหลายของภาษาจีนที่มีทั้งภาษาจีนแต้จิ๋ว ภาษาจีนแคะ ภาษาจีนไหหลำ แต่โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นการใช้ภาษาจีนแต้จิ๋วและภาษาจีนกลางในการสื่อสารต่อกัน นอกจากนี้ พบว่าคนไทยเชื้อสายจีนยังมีการใช้ภาษาไทยกลาง ภาษาไทยพื้นถิ่นใต้ และภาษามลายูในการสื่อสารเช่นกัน

ปัจจุบันในหาดใหญ่มีการเปิดสอนภาษาจีนในหลายแห่งด้วยกัน แต่การสอนภาษาจีนนั้นเป็นไปตามกระแสของการเปลี่ยนแปลงของตลาดโลกที่ตลาดการค้าจีนเข้ามามีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจในระดับโลก ทำให้การเรียนและการสอนภาษาจีนเป็นไปเพื่อประโยชน์ทางการค้าและประโยชน์ทางวิชาชีพมากกว่าเพื่อรักษาหรือธำรงหรือต้องการให้คนไทยเชื้อสายจีนได้สืบทอดด้านภาษาจีน ทั้งนี้จะเห็นได้ในส่วนของภาษาจีนซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่สามารถบอกความเป็นอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีน เดิมการเปิดสอนภาษาจีนจะมีขึ้นบนพื้นที่ศาลเจ้า สมาคม หรือในที่บ้าน แต่ปัจจุบันการเปิดสอนภาษาจีนมีขึ้นได้ตามห้างร้าน สถานศึกษาทั่วไป โดยมีวัตถุประสงค์เป็นไปเพื่อการประกอบวิชาชีพและเพื่อประโยชน์ทางการค้ามากกว่าการธำรงสืบทอดภาษาจีนเพื่อแสดงความเป็นแก่นแกนของอัตลักษณ์

ความสัมพันธ์ในการพูดคุยกันนอกจากคนไทยเชื้อสายจีนจะมีและสร้างอัตลักษณ์ของตนขึ้นแล้ว คนไทยเชื้อสายจีนยังมีการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มคนไทย และกลุ่มคนอื่น ๆ ที่คนไทยเชื้อสายจีนได้ปฏิสัมพันธ์ด้วย ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวอาจเป็นไปได้ทั้งแบบเคยรู้จักหน้าค่าตากันมาก่อน หรือเคยคุยกันมาก่อนในบริบทอื่น ๆ ซึ่งลักษณะของการพูดคุยนั้นไม่ได้เกิดขึ้นเมื่อต้องมีการเผชิญหน้าต่อกันโดยอาจเลือกช่องทางอื่นในการพูดคุยต่อกัน เช่น การใช้โทรศัพท์

ลักษณะดังกล่าวเห็นได้ว่า ภาษานั้นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่คนไทยเชื้อสายจีนได้เลือกใช้ตามการปฏิสัมพันธ์ต่อกลุ่มคนใดคนหนึ่ง ภายใต้บริบทใดบริบทหนึ่ง โดยนัยของการเลือกหยิบใช้ภาษาใดนั้น เป็นไปเพื่อการสร้างความเป็นพวกเราพวกเรา และเป็นเรื่องราวของอำนาจในความสัมพันธ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนต้องการที่จะให้กลุ่มคนได้รับรู้ หรือต้องการที่จะปกปิดเรื่องราวที่กำลังเจรจา พูดคุยกับคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน ดังที่ Barth (1969) ได้กล่าวไว้ว่า อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่สร้างทางสังคม (social constructed) และประกอบขึ้นจากบุคคลที่พยายามแสดงตัวตนว่าเขาเป็นใคร โดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็น “ยุทธวิธี” ในการจัดวางตนเองในลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทเงื่อนไขและสถานการณ์ต่าง ๆ บาร์ทเสนอว่า เราไม่อาจนิยามความหมายของกลุ่มแบบแก่นสารนิยม ด้วยการระบุถึงคุณลักษณะบางประการ เช่น

ภาพที่นำเสนอผ่านแผ่นพับ โปสเตอร์ ใบปลิว ป้ายประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ จึงมีอิทธิพลต่อการสร้างภาพลักษณ์ และฉายภาพสัญลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งโดยส่วนใหญ่มักเป็นมุมมองในเรื่องของการทำบุญ การบริจาคทาน หรือกิจกรรมของเทศกาลงาน พิธีกรรมของคนไทยเชื้อสายต่างภาพ

วารสารศิลปศาสตร์ || 37
ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน 2553

ภาพจากใบปลิว แผ่นพับ แผ่นประชาสัมพันธ์ เป็นการผลิตสร้างอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีน โดยได้ผลิตสร้างว่าเป็นอัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับ “เจ้า” หรือ “เทพเจ้าลี้กั๊กดีลี้ที้” จนทำให้เกิดอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนเป็นอัตลักษณ์ของการทำบุญ บริจาคทาน และได้ใช้ภาพแทนขององค์ เจ้า เพื่อสร้างความคิด ความเชื่อเพื่อแสดงอัตลักษณ์ร่วมกัน นอกจากนี้ยังใช้เป็นสิ่งแทนสำหรับการรับบริจาคและทำบุญในหลาย ๆ ครั้ง ขณะเดียวกัน คนไทยเชื้อสายจีนยังเลือกแสดงอัตลักษณ์ผ่านการใช้อักษรภาษาจีนบนแผ่นป้ายชื่อร้าน ซึ่งในบางบ้านก็ใช้อักษรที่เป็นสีทอง แผ่นป้ายสีแดงซึ่งเป็นสีแห่งมงคลของคนไทยเชื้อสายจีนซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนผูกโยงกับความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีน

เห็นได้ว่าภาพและอักษรเป็นสิ่งที่เกิดจากการสร้างสรรค์ขึ้นของมนุษย์เพื่อฉายภาพในสิ่งที่ต้องการฉายเพื่อให้คนเราได้รับรู้สิ่งต่าง ๆ ทั้งจากประสบการณ์ตรงและอ้อม จึงกำหนดภาพตัวแทนหรือภาพลักษณ์ของสิ่งต่าง ๆ ให้กับกลุ่มคนต่าง ๆ และยังมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้ได้พบเห็นและอ่านให้เกิดความคิด ความรู้สึก ทั้งชอบ เห็นด้วย มีอคติ หรือลำเอียงต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง สื่อจึงมีส่วนสำคัญต่อการสร้าง อัตลักษณ์และฉายภาพอัตลักษณ์ให้ได้รับรู้ภายในสังคมด้วยเช่นกัน ดังนั้น สื่อเปรียบเสมือนเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่ง ในการรับรู้ภาพลักษณ์และตอกย้ำภาพแบบฉบับของคนไทยเชื้อสายจีน โดยการใช้ภาษา สี และรูปของเทพเจ้าลี้กั๊กดีลี้ที้เพื่อนำเสนอให้เห็นถึง อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีน

เห็นได้ว่าคนไทยเชื้อสายจีนมีการแสดงอัตลักษณ์ร่วมของการเป็น “คนจีน” ผ่านพิธีกรรม ความเชื่อในเรื่องลี้กั๊กดีลี้ที้ ซึ่งภายใต้วิถีปฏิบัติวันตรุษจีนนั้นคนไทยเชื้อสายจีนจะมีการไหว้เจ้า ไหว้บรรพบุรุษ สวมเสื้อสีแดง การทำความสะอาดบ้านทั้งหลัง หรือจะเป็นความเชื่อเรื่องของเจ้าที่ว่าเป็นเทพแห่งการปกป้องรักษา ซึ่งสถานที่ตั้งขอสี่จู้เอี้ย จะเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่คนในบ้านให้ความเคารพบูชา ขณะเดียวกัน คนไทยเชื้อสายจีนเองก็เลือกที่จะเป็นทั้ง “คนจีน” และ “คนไทย” ด้วยการแสดงผ่าน ชื่อ-สกุล ที่ยังมีการใช้แซ่ มีการตั้งชื่อจีนให้ลูกหลานที่ปนเปไปกับการใช้ชื่อไทย นอกจากนี้ในบางช่วงบางตอนคนไทยเชื้อสายจีนได้มีการเลือกใช้ภาษาที่ต่างกัน ทั้งภาษาจีนกลาง จีนเฉพาะกลุ่ม ภาษาไทยกลาง ไทยพื้นถิ่น ภาษามลายู ไปตามบริบทแต่ละช่วงบริบท เช่น บริบทในครอบครัว บริบททางการค้า บริบทของการพบปะในสมาคม นอกจากนี้ คนไทยเชื้อสายจีนด้วยกันเอง หรือกลุ่มคนต่าง ๆ หรือหน่วยงานภาครัฐได้มีการนำอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนมานำเสนอผ่านแผ่นพับ ใบปลิว ทั้งนี้เพื่อการท่องเที่ยว และเพื่อการทำบุญ บริจาคทานและสร้างศาสนสถานนั่นเอง

อภิปรายผล

การนิยามความหมายให้กับตนเองที่หลากหลายของคนไทยเชื้อสายจีน เป็นการปะทะประสานระหว่างประสบการณ์ชีวิต การปฏิบัติจริง การผลิตความรู้ที่หลากหลายรูปแบบในการใช้ชีวิตท่ามกลางความหลากหลายของบริบทสังคมและลักษณะความเป็นพหุลักษณะทางวัฒนธรรมที่ความเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา โดยการปรับสร้างดังกล่าวยังเกิดขึ้นทั้งในระดับปัจเจกและระดับกลุ่ม ที่มีการแลกเปลี่ยนและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ขณะเดียวกันอัตลักษณ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนได้นิยามขึ้นนั้น ยังอิงอยู่กับลักษณะความเป็นพหุลักษณะทางวัฒนธรรมที่เมื่อคนไทยเชื้อสายจีนอิงอยู่กับกลุ่มวัฒนธรรมใดเขาก็จะเลือกนิยามความหมายของตนเอง โดยผ่านการพิจารณาพิเคราะห์ถึงประโยชน์ที่ตนจะได้รับ หรือสร้างความเหมือนกับความต่างกับกลุ่มคนต่าง ๆ

อย่างไรก็ตามการนิยามความหมายต่อตัวเอง และต่อคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกันนั้น มักจะอยู่ภายใต้เงื่อนไขของเวลา และสถานการณ์ที่ต่างกันไป เช่น ในขณะที่อยู่ในสถานการณ์ที่ต้องเสียเปรียบ หรืออยู่ในภาวะที่กดดัน ไม่ได้ได้รับการยอมรับ อัตลักษณ์ของการเป็นคนไทยเชื้อสายจีนจะถูกนำขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือยืนยันต่อครอบครัว หรือว่าฉันก็คือ “คนจีน” เช่นกัน แต่หากอยู่ในสถานการณ์ที่ต่างกัน คนไทยเชื้อสายจีนเห็นว่าการเป็นคนพื้นถิ่นเดิม หรือการเป็นคนไทยนั้นได้รับการยอมรับ หรือได้รับสิทธิที่ถูกต้องตามกฎหมายมากกว่า เขาก็เลือกที่จะเป็นคนไทย เช่น การสอบคัดเลือกในสถานศึกษา การอยู่ในกลุ่มเพื่อน

นอกจากนี้ภายในกลุ่มของคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกันพบว่า มีทั้งความพยายามในการลบและคงรักษาอัตลักษณ์เดิมที่มีอยู่ไว้ ขณะเดียวกัน คนไทยเชื้อสายจีนเองได้พยายามรักษาอัตลักษณ์เดิมไว้ นั่นคือ อัตลักษณ์ในด้านประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ร่วมของคนไทยเชื้อสายจีน ทั้งนี้เห็นได้ว่าแม้อัตลักษณ์ร่วมดังกล่าว เช่น การไหว้เจ้าในเทศกาลตรุษจีน การไหว้บรรพบุรุษ การมีความเชื่อในเรื่องเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น ถึงแม้คนไทยเชื้อสายจีนจะไม่ได้มาอยู่ร่วมกันในสถานที่แห่งเดียวกัน แต่ขอบเขตทางกายภาพนั้นไม่ได้เป็นขอบเขตที่ตายตัวที่ปิดกั้นการมีความคิดความเชื่อร่วมกัน ภายใต้การมีความคิดความเชื่อร่วมกันของคนไทยเชื้อสายจีนได้นำไปสู่การมีวิถีปฏิบัติร่วมกัน จนก่อให้เกิดอัตลักษณ์ร่วมกันนั่นเอง ขณะเดียวกัน ข้อค้นพบในการวิจัยครั้งนี้ยังพบว่า คนไทยเชื้อสายจีนมีการสร้างอัตลักษณ์อยู่ตลอดเวลา หรือที่เรียกว่าการไม่คงรูปของอัตลักษณ์นั้น เป็นส่วนใหญ่ของวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนที่พยายามปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมเพื่อให้สามารถใช้ชีวิตอยู่

ในสังคมที่มีลักษณะของความเป็นเมือง สังคมทุนนิยม และสังคมสมัยใหม่ นอกจากนี้ ยังพบว่า คนไทยเชื้อสายจีนเองก็ประกอบไปด้วยกลุ่มคนที่หลากหลายชนชั้น ดังเช่น การได้รับการนิยามว่าเป็น เจ้าแก้ว นายห้าง หรือเสี้ย นอกจากนี้ คนไทยเชื้อสายจีนในระดับแม่ค้าในตลาด แม่ค้าบนทางเท้า หรือแผงลอยทั่วไป และยังพบว่ายังมีคนไทยเชื้อสายจีนอีกหลายกลุ่มที่พยายามที่จะเลื่อนฐานะทางเศรษฐกิจและทางสังคมของตนเองเช่นกัน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า คนไทยเชื้อสายจีนมีการสร้างอัตลักษณ์ที่หลากหลายซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลและกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคมเมือง อัตลักษณ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนสร้างขึ้นจึงมีอยู่หลายชุด และมีการปรับเปลี่ยนลื่นไหลอยู่ตลอดเวลา อัตลักษณ์บางชุดถูกสร้างขึ้นใหม่ แต่บางชุดก็มีการผลิตซ้ำ การเป็นคนไทยเชื้อสายจีนซึ่งการนำเสนอ อัตลักษณ์ในแต่ละช่วงเวลาและสถานการณ์นั้นอยู่ภายใต้เงื่อนไขเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์บางประการ ดังนั้นภายใต้สถานการณ์หนึ่ง ๆ อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนจึงมีลักษณะไม่คงรูปอยู่เพียงแบบใดแบบหนึ่งนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

สำหรับข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนามนุษย์และสังคมการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจกลุ่มวัฒนธรรมในพื้นที่ที่มีการปรับเปลี่ยน ปรับสร้างตนเองภายใต้บริบทที่มีความแตกต่างกัน ทั้งในบริบทเมือง บริบทการค้า บริบทการท่องเที่ยว ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งในประเด็นดังกล่าวแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมย่อมมีความแตกต่างกัน ดังนั้นในการพัฒนามนุษย์และสังคมควรหลีกเลี่ยงความพยายามในการกลืนกลายวัฒนธรรมที่หลากหลายเข้าด้วยกัน หรือพยายามสร้างวัฒนธรรมให้เป็นหนึ่งเดียวกัน แต่ควรให้ความสำคัญและเข้าใจถึงความหลากหลายของกลุ่มวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่

ในส่วนประเด็นที่น่าสนใจสำหรับทำวิจัยในครั้งต่อไป คือ ประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม เช่น กับคนมุสลิม ซึ่งลักษณะดังกล่าว คนไทยเชื้อสายจีนมีการสร้างอัตลักษณ์และมีการดำเนินความสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่าง ๆ และบริบทสังคมอย่างไรพื้นที่เมืองขนาดใหญ่

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2549). สตรีนิยมและวัฒนธรรมศึกษา. ใน อานันท์ กาญจนพันธุ์ (บรรณาธิการ) *อยู่อย่างชายขอบมองลอดความรู้*. (หน้า 99-137) กรุงเทพฯ: มติชน.
- เกษวดี พุทธภูมิพิทักษ์. (2545). *ความเป็นจีนตามนิยามของผู้มีเชื้อสายจีนในอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ขวัญชีวัน บัวแดง. (2546). การเปลี่ยนศาสนา: ความซับซ้อนของการแสดงตัวตนของคนกะเหรี่ยงทางภาคเหนือของประเทศไทย. ใน ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (บรรณาธิการ) *อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ*. (หน้า 173-201) กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2546). *อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ภูวดล ทรงประเสริฐ. (2535). *ทุนสังคมไพร่: การผูกขาดตลาดยางพาราและดีบุกไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัตนา โตสกุล. (2548). *มโนทัศน์เรื่องอำนาจ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- วาสนา ละอองปลิว. (2551). อัตลักษณ์แห่งชาติและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในบริบทของการค้าและการท่องเที่ยวในพื้นที่เชียงใหม่. ใน ยศ สันตสมบัติ (บรรณาธิการ) *อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ การเมืองวัฒนธรรมของประเทศไทยในสังคมไทย*. (หน้า 81-117). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ศุภการ สิริไพศาล และคณะ. (2549). *ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชาวจีนเมืองหาดใหญ่จากอดีตถึงปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.
- สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และคณะ. (2544). *จีนทักษิณ: วิถีและพลัง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุรียา สมุทคุปต์ และพัฒนา กิตติอาษา. (2544). *ยวนสี่คิ้ว ในชุมชนทางชาติพันธุ์: เรื่องเล่าความทรงจำ และอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนในจังหวัดนครราชสีมา*. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2548). *ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม: การทะลุกรอบและกักตักของความคิดแบบคู่ตรงข้าม*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- Barth, F. 1969. *Ethnic Groups and Boundaries*. Boston: Little Brown.